

Р. І. Таш'ян
кандидат юридичних наук,
асистент кафедри цивільного права № 1
Національного університету "Юридична академія України
імені Ярослава Мудрого" (м. Харків)

УДК 347.763

ПРАВОВИЙ СТАТУС ПЕРЕВІЗНИКА ЗА ДОГОВОРОМ ТРАНСПОРТУВАННЯ ТРУБОПРОВОДАМИ

Досліджуються окремі складові правового статусу осіб, які надають послуги з транспортування трубопроводами. Розглянуто найменування цих суб'єктів як перевізників. Встановлено, що перевізники, які надають послуги з транспортування магістральними трубопроводами, діють на підставі державної власності майна, що закріплене за ними. Досліджено окремі, найбільш масштабні за обсягом послуг перевізники.

Ключові слова: трубопровідний транспорт, державна власність, перевізники трубопровідним транспортом.

У дослідженні будь-якого договору важливе значення має встановлення статусу його сторін. Це справедливо і для договору транспортування трубопроводами. Складність проблеми підсилюють суперечності, які мають місце в законодавчому регулюванні цього питання.

Це дослідження ґрунтується на роботах таких вчених, як І. В. Гончарова, О. Г. Закієва, Д. Д. Логофет, І. А. Парфенов, Ю. В. Романець, С. О. Ситников, Ю. А. Слюсаренко.

Метою статті є дослідження окремих складових правового статусу осіб, які надають послуги з транспортування трубопроводами. У статті буде розглянуто найменування цих суб'єктів, форму власності майна, що закріплені за ними, досліджені окремі, найбільш масштабні за обсягом послуг перевізники.

У законодавстві нема єдиної позиції щодо **найменування** суб'єкта, який забезпечує транспортування речей трубопроводами. Вживаються такі терміни щодо позначення особи, яка надає відповідні послуги:

— газотранспортна організація (Типовий договір на транспортування природного газу, затверджений наказом Державного комітету нафтової, газової та нафтопереробної промисловості України № 42 від 10.04.1995 р. [1]);

— газотранспортне підприємство (Правила безпечної експлуатації магістральних газопроводів, затверджені Наказом Державного комітету України з промислової безпеки, охорони праці та гірничого нагляду від 27.01.2010 р. № 11; Закон України "Про засади функціонування ринку природного газу" [2]);

— підприємство магістрального трубопровідного транспорту (ст. 43 Закону України "Про нафту і газ"; Правила охорони магістральних трубопроводів, затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 16.11.2002 р. № 1747 [3]);

— оператор магістральних трубопроводів (Модельний закон "Про трубопровідний транспорт" [4]; Закон Республіки Білорусь "Про магістральний трубопровідний транспорт" [5])¹.

© Таш'ян Р. І., 2012

¹ Взагалі, цей закон вживає терміни, що не є характерними для перевезення. Особа, яка надає продукція для транспортування, має назву постачальника, а особа, яка приймає продукцію, називається споживачем.

Таке різноманіття термінології у найменуванні особи, яка надає послуги з транспортування трубопроводами, потребує розробки узагальнюючого поняття, що дозволить уніфікувати термінологію різних нормативно-правових актів.

На нашу думку, оскільки йдеться про сферу транспорту, доцільно вживати термін “перевізник”, яким є особа, що надає послуги з транспортування речей трубопроводами.

Стратегічна важливість трубопровідного транспорту для економіки держави обумовлює *особливий суб'єктний склад договору транспортування трубопроводами*. Так, відповідно до ч. 1 ст. 7 Закону України “Про трубопровідний транспорт” магістральний трубопровідний транспорт є державною власністю України. Декретом Кабінету Міністрів України “Про перелік майнових комплексів державних підприємств, організацій, їх структурних підрозділів основного виробництва, приватизація або передача в оренду яких не допускається” від 31.12.1992 р. № 26–92 встановлено, що до цього переліку входять магістральні трубопроводи.

Статтею 1 Закону України “Про трубопровідний транспорт” передбачено, що магістральний трубопровід — це технологічний комплекс, що функціонує як єдина система і до якого входить окремий трубопровід з усіма об'єктами і спорудами, зв'язаними з ним єдиним технологічним процесом, або кілька трубопроводів, якими здійснюються транзитні, міждержавні, міжрегіональні поставки продуктів транспортування споживачам, або інші трубопроводи, спроектовані та збудовані згідно з державними будівельними вимогами щодо магістральних трубопроводів.

Промисловими трубопроводами (приєднаними мережами) цим законом визнаються всі інші немагістральні трубопроводи в межах виробництв, а також нафтобазові, внутрішньопромислові нафто-, газо- і продуктопроводи, міські газорозподільні, водопровідні, теплопровідні, каналізаційні мережі, розподільчі трубопроводи водопостачання, меліоративні системи тощо.

Послуги з транспортування магістральними трубопроводами можуть надаватися лише юридичними особами державної форми власності. Такий статус транспортувальника обумовлений, перш за все, специфікою трубопровідного транспорту як природної монополії та технологічними особливостями транспортної системи, розширення чи реконструкція якої є надзвичайно складним і затратним процесом. Крім того, стратегічна важливість магістральних трубопроводів для економіки всієї держави, для її економічної безпеки також диктує виключно державну форму власності в цій сфері.

Промислові трубопроводи можуть знаходитися у комунальній та приватній власності, крім державної. У комунальній власності найчастіше перебувають газопровідні, водопровідні, теплопровідні, каналізаційні мережі, розподільчі трубопроводи водопостачання, меліоративні системи. Наприклад, рішенням Жовтневого районного суду м. Харкова від 20.10.2010 р. по справі № 2–0–134\10 визнано нерухомим майном та передано до власності територіальної громади м. Харкова газопровід з підземним вводом, середнього тиску з одним відключаючим пристроєм, з шафовим регуляторним пунктом [6].

У приватній власності перебувають трубопроводи, які належать юридичним та фізичним особам. Так, господарськими судами різних інстанцій розглядалася справа № 30/192–2/430 за позовом ЗАТ “Піастрелла-К” до ВАТ “Завод “Керамік” про встановлення сервітуту, який полягає у праві позивача отримувати необхідний природний газ через газове обладнання, яке належить відповідачеві та включає в себе газопровід середнього тиску з вузлом обліку газу, що включає а себе лічильник газу ротацій ЛГ–К–150–Ех; обчислювач QE–22 ЛА; принтер EPSON EX300; датчик тиску; блок живлення B1K; фільтр газовий ФГ–150; регулятори тиску DIVAL–100 (2 шт.); регулятори тиску DIVAL–50 (2 шт.); труби сталеві діаметром 20–152 мм; кран сталевий WK–2а; клапани, засувки, крани та інше газотранспортне обладнання [7].

У будь-якій формі власності можуть перебувати меліоративні системи. Статтею 1 Закону України “Про меліорацію земель” передбачено, що меліоративна система — технологічно цілісна інженерна інфраструктура, яка включає в себе такі окремі об’єкти, як меліоративна мережа каналів, трубопроводів (зрошувальних, осушувальних, осушувально-зволожувальних, колекторно-дренажних) з гідротехнічними спорудами і насосними станціями, захисні дамби, спостережна мережа, дороги і споруди на них, взаємодію яких забезпечує управління водним, тепловим, повітряним і поживним режимами ґрунтів на меліорованих землях.

Рішенням господарського суду Херсонської області по справі № 4/182–ПН–09 від 29.09.2010 р. за позовом ЗАТ “Фрідом Фарм Інтернешнл” до Любимівської селищної ради смт. Любимівка Каховського району Херсонської області та Каховської районної ради м. Каховка Херсонської області було визнано за позивачем право власності на низку польових трубопроводів. Підставою задоволення позову було те, що позивач купив у третіх осіб майнові паї КСП “Любимівське”, після чого йому було передано майно в натурі, в тому числі й закриту зрошувальну систему загальною вартістю 371 426 грн. 42 коп. Рішеннями відповідачів вказане майно було прийнято у спільну власність територіальних громад. Зазначені рішення були скасовані постановою Каховського міськрайонного суду від 11.02.2010 р. по справі № 2–а–6/10 за позовом закритого акціонерного товариства “Фрідом Фарм Інтернешнл” до Каховської районної ради, третя особа — Любимівська селищна рада. Рішення господарського суду Херсонської області було залишено без змін апеляційною інстанцією, а в касаційному порядку не переглядалося [8].

Трубопроводами здійснюється транспортування етилену та пропилену. Наприклад, по території України проходить етиленопровід “Калуш — Західний кордон”, який належить ТОВ “Карпатнафтохім” [9]. У подальшому цей трубопровід тягнеться до Тісауйварош (Угорщина).

Серед інших нафто- і продуктопроводів можна назвати Мозир — Броди — Ужгород (860 км); Кременчук — Одеса (400 км); Лисичанськ — Мелітополь — Крим (370 км); Лисичанськ — Нижньодніпровськ (320 км); Кременчук — Київ (320 км) [10].

Для ефективного надання транспортних послуг необхідним є закріплення магістральних трубопроводів за конкретними суб’єктами державної форми власності. Вітчизняна транспортна система побудована залежно від того, яка продукція переміщується трубопроводами. Зупинимось на найважливіших з них.

Нафта і газ. Одним з головних суб’єктів у цій галузі є Національна акціонерна компанія “Нафтогаз України”. У складі Компанії функціонують 11 основних юридично відокремлених дочірніх компаній та товариств з різними формами власності, які забезпечують виконання повного циклу *upstream* та *downstream* операцій² у нафтогазовій промисловості [11].

НАК “Нафтогаз України” була утворена постановою Кабінету Міністрів України від 25.05.1998 р. № 747. Цією ж постановою було затверджено її статут. Статутний фонд НАК “Нафтогаз України” було утворено за рахунок:

- державних підприємств, на базі яких утворюються державні акціонерні товариства, 100 відсотків акцій яких належить НАК “Нафтогаз України”;
- відкритих акціонерних товариств, пакети акцій яких залишені у державній власності і передаються до статутного фонду НАК “Нафтогаз України”;
- майна, яке використовується для забезпечення транспортування, зберігання та розподілу нафти, нафтопродуктів, природного газу, яке відповідно до законодавства не підлягає приватизації та передається НАК “Нафтогаз України” у користування;
- господарських товариств (підприємств), частина акцій (часток, паїв) яких, що належить державі, передається до статутного фонду НАК “Нафтогаз України”.

² Низка операцій, основні з яких полягають у видобуванні, переробці, транспортуванні та збуті нафти й газу.

Відповідно до підп. 3, 31, 35 п. 6 постанови Кабінету Міністрів України “Про утворення Національної акціонерної компанії “Нафтогаз України” від 25.05.1998 р. № 747 предметом діяльності НАК “Нафтогаз України” є створення та експлуатація транзитних міждержавних систем транспортування нафти, нафтопродуктів і природного газу; надання транспортно-експедиційних послуг; здійснення проектування, будівництва, ремонту та експлуатації об’єктів трубопровідного транспорту нафтогазового комплексу [12].

НАК “Нафтогаз України” є державним акціонерним товариством відкритого типу. Засновником Компанії та її акціонером (до прийняття в установленому порядку рішення про приватизацію майна Компанії) є держава в особі Кабінету Міністрів України.

НАК “Нафтогаз України” має багато функцій у нафтогазовому комплексі, які вона здійснює через інші юридичні особи, учасником яких вона є. Юридичні особи, що входять до складу НАК “Нафтогаз”, мають різні сфери діяльності. Послуги з транспортування газу надає дочірня компанія “Укртрансгаз”, що здійснює транспортування природного газу на території України (за винятком АР Крим), транзитні поставки російського газу до країн Європи. Правовою підставою її діяльності є постанова Кабінету Міністрів України від 24.07.1998 р. № 1173, якою було розмежовано функції з видобування, транспортування, зберігання і реалізації природного газу. ДК “Укртрансгаз” була утворена на базі газотранспортних підприємств та структурних підрозділів АТ “Укргазпром” з передачею цієї компанії у користування розподільних газопроводів та споруд на них, що належали підприємствам ДАК “Укргаз”. До складу ДК “Укртрансгаз” входять 18 підрозділів, у тому числі 6 операторів газопроводів високого тиску. До складу ДК “Укртрансгаз” входить шість управлінь магістральних газопроводів (УМГ): “Київтрансгаз”, “Харківтрансгаз”, “Львівтрансгаз”, “Прикарпаттрансгаз”, “Донбастрансгаз”, “Черкаситрансгаз”, які здійснюють транспортування газу.

Послуги з транспортування нафти надає ВАТ “Укртранснафта”, яка передає нафту на нафтопереробні заводи України, а також здійснює транзит російської й казахської нафти на експорт до країн Європи. Річна пропускна здатність системи на вході складає 114 млн. тонн, транзитні потужності на виході — 56,3 млн. тонн. Морський нафтовий термінал “Південний”, оснащений резервуарним парком ємністю 200 тис. куб. м, здатний приймати нафтові танкери дедевейтом 100 тис. тонн. За результатами фактичних обсягів перекачки нафти за 2010 рік існують резерви пропускної спроможності нафтопроводів на вході 84 млн. тонн, на виході (транзит) — 36,2 млн. тонн, на виході (НПЗ) — 46,6 млн. тонн. Рівень завантаження нафтотранспортної системи (середній) 26 %.

100 % акцій ВАТ “Укртранснафта” належать НАК “Нафтогаз України”. Статутний фонд ВАТ “Укртранснафта” складається з 51 % акцій акціонерних товариств, створених при перетворенні підприємств і об’єднань з транспортування нафти і включає всі підприємства нафтопровідного транспорту, які існували на той час і підлягали перетворенню в акціонерні товариства. Інші 49 відсотків акцій кожного з таких товариств закріплено в державній власності [13, с. 128].

У порядку здійснення координації транспортування нафти АТ “Укртранснафта” складає і розсилає помісячні графіки поставки всім учасникам транспортування, оформлює маршрутні доручення, згідно з якими підконтрольні акціонерні товариства здійснюють взаємопередачу зазначених у цьому документі обсягів нафти від вузла відправника до вузла отримувача. Поширенням є укладення АТ “Укртранснафта” договорів на транспортування нафти по магістральних нафтопроводах від імені підприємств нафтопровідного транспорту [14, с. 134].

Діяльність ДАТ “Укрспетрансгаз” не належить до транспортування трубопроводами, оскільки цей перевізник здійснює перевезення скрапленого нафтового газу (пропан-бутану) у спеціальних газових цистернах від заводів-виробників до споживачів на Україні і за кордон [11].

Транспортування аміаку здійснює державне підприємство “Укрхімтрансаміак”. Аміак транспортується як по Україні, так і за її межами. ДП “Укрхімтрансаміак” було створено у 2001 р. шляхом об’єднання Придніпровського Державного управління (далі – ДУ), Миколаївського ДУ “Трансаміак” та Українського державного зовнішньоекономічного підприємства “Укрзовнішхімпром” з метою створення цілісного промислового комплексу, котрий забезпечує ефективне функціонування системи транспортування аміаку. Правовою підставою є постанова Кабінету Міністрів України “Про утворення державного підприємства “Укрхімтрансаміак” від 22.05.2001 р. № 571 [15].

По території нашої держави проходить магістральний аміакопровід Тольятті — Горлівка — Одеса. Українську ділянку магістралі обслуговують три управління магістрального аміакопроводу: Придніпровське управління магістрального аміакопроводу, Миколаївське управління магістрального аміакопроводу та Юженське управління магістрального аміакопроводу [16]. У світі існує не більше десяти аміакопроводів, які виходять за межі технологічних майданчиків хімічних підприємств.

Таким чином, особи, які надають послуги з транспортування трубопроводами, слід називати перевізниками. Перевізники, які надають послуги з транспортування магістральними трубопроводами, діють на підставі державної форми власності. Управління магістральними трубопроводами побудовано за принципами закріплення їх за конкретними суб’єктами в залежності від речовини, що транспортується.

Список використаних джерел

1. Типовий договір на транспортування природного газу, затверджений наказом Державного комітету нафтової, газової та нафтопереробної промисловості України від 10.04.1995 р. № 42 [Електронний ресурс] Верховна Рада України. Законодавство України. — URL : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0228-95>.
2. Правила безпечної експлуатації магістральних газопроводів, затв. наказом Державного комітету України з промислової безпеки, охорони праці та гірничого нагляду від 27.01.2010 р. № 11 [Текст] // ОВУ. — 2010. — № 31. — Стор. 29. — Ст. 1151.
3. Правила охорони магістральних трубопроводів, затв. постановою Кабінету Міністрів України від 16.11.2002 р. № 1747 [Текст] // ОВУ. — 2002. — № 47. — Стор. 96. — Ст. 2135.
4. О трубопроводном транспорте : Модельный закон, утвержден постановлением Межпарламентской ассамблеи государств-участников Содружества независимых государств 19.04.2001 г. № 17-5 [Электронный ресурс] Справка-Юрист. — URL : http://spravka-jurist.com/base/part-eq/tx_xswisu.htm.
5. О магистральном трубопроводном транспорте : Закон Республики Беларусь от 09.01.2002 г. № 87-З [принят Палатой представителей 11.12.2001 г.; одобрен Советом Республики 20.12.2001 г.] Деланит. — URL : <http://delanit.by/index.php/2010-07-12-15-46-14/zakonodatelstvo-belarusi-v-sfere-perevozok-gruzov-passazhirov-transporta-i-transportnoy-diyatelnosti-obschee/1209-zakon-o-magistralnom-truboprovodnom-transporte-red-28122009g.html>.
6. Рішення Жовтневого районного суду м. Харкова від 20.10.2010 р. по справі № 2-0-134/10 [Електронний ресурс] Єдиний державний реєстр судових рішень. — URL : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/11730805>.
7. Постанова Вищого господарського суду України від 11.10.2007 р. по справі № 30/192-2/430 [Електронний ресурс] Єдиний державний реєстр судових рішень. — URL : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/1063701>.
8. Рішення Господарського суду Херсонської області від 29.09.2010 р. по справі № 4/182-ПН-09 [Електронний ресурс] Єдиний державний реєстр судових рішень. — URL : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/11516023>.
9. Комерційні пропозиції [Електронний ресурс] ТОВ “Карпатнафтохім”. — URL : <http://www.knh.com.ua/comerc.shtml>.
10. Достижения [Електронний ресурс] Укргазбуд. — URL : <http://ukrgazbud.com.ua/entry.html?id=13>.

11. Структура Компанії [Електронний ресурс] Нафтогаз України. — URL : <http://www.naftogaz.com/www/2/nakweb.nsf/0/58E4CCAB6F7817BC22570D800352CC0?OpenDocument&Expand=4&>.
12. Про утворення Національної акціонерної компанії “Нафтогаз України” : постанова Кабінету Міністрів України від 25.05.1998 р. № 747 [Електронний ресурс] Верховна Рада України. Законодавство України. — URL : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=747-98-%EF>.
13. Слюсаренко, Ю. А. Правовий статус юридичних осіб нафтогазового комплексу України (цивільно-правові аспекти) [Текст] : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Слюсаренко Юрій Анатолійович. — К., 2007. — 223 арк.
14. Гончарова, І. Практичні рекомендації щодо вдосконалення управління холдингом в Україні [Текст] / І. Гончарова // Підприємництво, господарство і право. — 2002. — № 11. — С. 133–135.
15. Про утворення державного підприємства “Укрхімтрансаміак” : постанова Кабінету Міністрів України від 22.05.2001 р. № 571 [Текст] // ОВУ. — 2001. — № 22. — Ст. 988.
16. Українське державне підприємство “Укрхімтрансаміак” [Електронний ресурс] Інформаційно-видавничий центр Діловий партнер. — URL : <http://www.bpart.kiev.ua/ukr/cat2006/?s=9&i=430>.

*Рекомендовано до друку кафедрою цивільного права № 1
Національного університету “Юридична академія України імені Ярослава Мудрого”
(протокол № 4 від 6 грудня 2011 року)*

Надійшла до редакції 22.12.2011

Ташьян Р. И. Правовой статус перевозчика по договору транспортировки трубопроводами
Исследуются отдельные составляющие правового статуса лиц, оказывающих услуги по транспортировке трубопроводами. Рассмотрены наименования этих субъектов как перевозчиков. Установлено, что перевозчики, предоставляющие услуги по транспортировке по магистральным трубопроводам, действуют на основании государственной собственности имущества, закрепленного за ними. Исследованы отдельные, наиболее масштабные по объему услуги перевозчики.

Ключевые слова: *трубопроводный транспорт, государственная собственность, перевозчики трубопроводным транспортом.*

Tashian, R. I. The Legal Status of the Contracting Carrier Transportation Pipelines
Paper is devoted to the study of individual components of the legal status of persons providing services on transportation pipelines. In particular, the paper considers the name of the business as carriers. Found that carriers that provide transportation services by pipelines, are based on state-owned property assigned to them. The article also examined the individual, the most extensive range of services for carriers.

Key words: *pipeline, public property, pipeline carriers.*

